

УДК 351.863:338.432

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-1(17)-80-87

Світлана Кушнір

**МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ
В ПОЛІСТРУКТУРНИХ СИСТЕМАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Светлана Кушнир

**МЕСТО ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АГРАРНОГО СЕКТОРА
В ПОЛИСТРУКТУРНЫХ СИСТЕМАХ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
ГОСУДАРСТВА**

Svitlana Kushnir

**PLACE OF ECONOMIC SECURITY OF THE AGRARIAN SECTOR
IN POLY-STRUCTURAL SYSTEMS OF THE NATIONAL SAFETY OF THE STATE**

У статті окреслено місце економічної безпеки аграрного сектору в поліструктурних системах національної економіки. Зокрема, вагому увага приділено аналізу наукових праць, у яких аналізуються такі поняття, як «національна продовольча безпека», «продовольча безпека», «національна економічна безпека» «економічна безпека». Детально розглянуто питання ідентифікації та обґрунтування особливостей функціонування аграрного сектору економіки, його компонентний склад, серед елементів якого виділено такі: виробництво засобів виробництва для сільського господарства; сільськогосподарське виробництво; переробка, зберігання та транспортування продукції із сільськогосподарської сировини; інфраструктурне забезпечення. Враховуючи результати такого дослідження, у статті обґрунтовано місце економічної безпеки саме аграрного сектору в системі національної та економічної безпеки держави, візуалізовано модель їх взаємозв'язку.

Ключові слова: безпека; національна безпека; економічна безпека; продовольча безпека; економічна безпека аграрного сектору.

Рис.: 1. Бібл.: 20.

В статье обозначено место экономической безопасности аграрного сектора в полиструктурных системах национальной экономики. В частности, большое внимание уделено анализу научных работ, в которых анализируются такие понятия, как «национальная продовольственная безопасность», «продовольственная безопасность», «национальная экономическая безопасность», «экономическая безопасность». Подробно рассмотрены вопросы идентификации и обоснования особенностей функционирования аграрного сектора экономики, его компонентный состав, среди элементов которого выделены следующие: производство средств производства для сельского хозяйства; сельскохозяйственное производство; переработка, хранение и транспортировку продукции из сельскохозяйственного сырья; инфраструктурное обеспечение. Учитывая результаты такого исследования, в статье обосновано место экономической безопасности именно аграрного сектора в системе национальной и экономической безопасности государства, визуализированы модель их взаимосвязи.

Ключевые слова: безопасность; национальная безопасность; экономическая безопасность; продовольственная безопасность; экономическая безопасность аграрного сектора.

Рис.: 1. Библ.: 20.

Place of economic security of the agrarian sector in poly-sectoral systems of the national economy is outlined within the article. In particular, main attention is paid to the analysis of scientific works, which consider such concepts as "national food security", "food security", "national economic security", "economic security". Issues of identification and justification of peculiarities of the functioning of the agrarian sector of the economy, its component composition are studied in details, their components include the following: manufacture of production means for agriculture; agricultural production; processing, storage and transportation of products from agricultural raw materials; infrastructure support. Taking into consideration results of this study, the place of economic security precisely for the agrarian sector in the system of national and economic security of the state is substantiated, the model of their interconnection is visualized within the article.

Keywords: security; national security; economic security; food security; economic security of the agrarian sector.

Fig: 1. References: 20.

JEL Classification: Q10

Постановка проблеми. У сучасних умовах ринкової економіки аграрний сектор є найбільш уразливим до негативних проявів різних факторів нестабільності в державі, що зумовлює необхідність використання інноваційних підходів до регулювання таких процесів. Особливості функціонування аграрного сектору дають змогу констатувати, що основним принципом його розвитку є територіально-галузевий, адже в цій галузі базовим ресурсом і засобом виробництва є земля. Отже, проблеми забезпечення економічної безпеки повинні вирішуватися одночасно як на державному, так і на галузевому рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти економічної безпеки аграрного сектору національної економіки висвітлили у своїх наукових працях вітчизняні вчені: В. В. Кузнецов, С. А. Гнатюк, О. В. Шубравська, Л. В. Дейнеко, П. Т. Саблук, О. І. Гойчук, С. М. Рогач, І. Ю. Гришова, О. П. Дяченко, Т. М. Гнатєва, І. А. Маркіна, Т. Л. Шестаковська, А. О. Янчук [1-20].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на численні наукові напрацювання у сфері пізнання питань щодо підвищення рівня національної безпеки держави, її продовольчої безпеки, формування передумов для нарощення параметрів економічної безпеки та можливостей протидіяти зовнішнім загрозам, незначна кількість наукових робіт стосується саме вивчення економічної безпеки аграрного сектору, розгляду її сутності та місця в загальній системі національної та економічної безпеки держави.

Мета статті. Головна мета статті – окреслити місце економічної безпеки аграрного сектору в поліструктурних системах національної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про основи національної безпеки України» від 15.12.2005 р. № 3200-IV (зі змінами й доповненнями) зазначено, що ключовими напрямками політики держави з питань національної безпеки України в економічній сфері є забезпечення продовольчої безпеки [1].

У жовтні 1999 р. було прийнято модельний Закон «Про продовольчу безпеку», в якому надано визначення продовольчої безпеки як такого стану економіки держави, за якого забезпечується продовольча незалежність держави та гарантується фізична й економічна доступність продовольства для всього населення в кількості, яка необхідна для активного та здорового життя [2]. Це обґрунтоване трактування досить точно характеризує продовольчу безпеку. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» [3], продовольча безпека є захищеністю життєвих інтересів людини, яка виражається в гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [3].

У Наказі Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» зазначено, що до складових економічної безпеки віднесено продовольчу безпеку, яку визначено як «стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства» [4].

Вітчизняними науковцями сутність та зміст продовольчої безпеки визначається по-різному: як стан економіки, як процес, як рівень захищеності населення країни, як показник оптимальності балансів базових продовольчих ресурсів та навіть як відповідну проблему. Представимо основні з таких трактувань.

У своїй праці О. Гойчук розглядає національну продовольчу безпеку як у широкому так і у вузькому значеннях: у широкому – як стан економіки, суспільне благо (а тому її забезпечення потребує використання дієвих інструментів державного регулювання) та у вузькому – як гарантовану здатність держави, ґрунтуючись на принципах самозабезпечення основними базовими продуктами, а також їх економічної та фізичної доступності, незалежно від впливу загроз (як зовнішніх, так і внутрішніх), задовольняти потреби населення продуктами харчування в необхідних обсягах, асортименті та якості на рівні, який забезпечував би здоров'я та інтелектуальний розвиток кожного окремо [5, с. 27].

Поділяє думку попередніх дослідників учений С. Рогач, розглядаючи продовольчу безпеку як гарантовану спроможність держави задовольняти потреби населення й кожної людини в продовольчих ресурсах у кількості та якості, що забезпечують фізичне

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

здоров'я, соціальний і духовний розвиток, а також відтворення нації [6, с. 161]. На нашу думку, недоцільним є те, що автор розцінює задоволення потреб населення країни і кожного громадянина в продовольчих ресурсах лише як гарантовану спроможність держави, не враховуючи сукупність принципів самозабезпечення.

У своїх наукових доробках В. Кузнєцов представляє продовольчу безпеку як соціально-економічну систему, структурно-функціональними підсистемами якої є споживання й харчування населення; забезпечення виробництва продовольства; організація формування та розподілу продовольчих ресурсів [7, с. 21].

На переконання С. Гнатюка, продовольча безпека розглядається як захищеність життєво важливих інтересів кожної людини, суспільства і держави, за якої нею гарантуються фізична та економічна доступність, якість продуктів харчування для всіх громадян згідно з медичними нормами харчування, а також продовольча незалежність країни в умовах глобалізації у контексті підтримки продовольчого забезпечення [8, с. 42]. У контексті захищеності термін «продовольча безпека» науковець О. Шубравська визначає як захищеність населення країни, у тому числі його незахищених верств, за рівнем та якістю спожитого продовольства [9, с. 108–109].

Продовольча безпека визначається також і як необхідний рівень забезпечення населення в продовольчих товарах, що гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання й розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток [10, с. 55], а також як проблему забезпечення кожного ресурсами для придбання необхідної кількості продуктів харчування за медичними нормами за будь-яких умов або ситуацій [11, с. 11]. О. Березіна тлумачить продовольчу безпеку як стабільний у часі та просторі процес безперебійного забезпечення всього населення країни різноманітними якісними продуктами харчування в обсягах, необхідних для здорового способу життя [12, с. 11]. Також продовольчу безпеку розглядають і як стан захищеності населення країни від недостатнього обсягу харчування (уникнення від голоду) та наявності в держави необхідних для цього ресурсів і заходів [13, с. 73]. У результаті проведеного дослідження зроблені висновки щодо обмеженості характеристики продовольчої безпеки науковцями, адже висвітлюється зазвичай проблема забезпечення населення продуктами харчування. Потребує доповнення тлумачення сутності продовольчої безпеки визначенням ролі суспільства й держави в цьому процесі та рівнем продовольчої незалежності країни на світовому ринку.

Звертаючи увагу на об'єкт дослідження, особливий інтерес щодо визначення сутності продовольчої безпеки становлять погляди таких науковців, як Л. Дейнеко та А. Коваленко, які пропонують його розглядати через призму «досягнення стану продовольчої безпеки завдяки використанню наявного потенціалу аграрної сфери країни, що передбачає створення конкурентоспроможного продовольчого комплексу з оптимальною структурою виробництва, здатного в умовах міжнародної економічної інтеграції та глобалізації випускати високоякісну конкурентоспроможну продукцію, забезпечувати потреби населення у продуктах харчування та належний рівень продовольчої безпеки держави» [14, с. 20]. Автори у своїх дослідженнях уперше з відомих нам визначень справедливо звертають увагу на потенціал аграрного сектору країни, влучно підкреслюючи, що він здатний забезпечувати належний рівень продовольчої безпеки держави.

Передусім зауважимо, що продовольча безпека досягається лише за наявності відповідних систем і механізмів, які гарантують необхідний обсяг виробництва й поставок і адекватно реагують на ризики, які можуть викликати перебої в цьому напрямі [15, с. 13, 15]. Тобто держава повинна забезпечити нормативно-правову та матеріальну базу для виробників, переробників та інших учасників процесу доставки кінцевого продукту до споживача [15, с. 13, 15]. Саме тому особливого значення набуває й економічна безпека аграрного сектору та її інституційне забезпечення.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Ми поділяємо думку науковців, що саме аграрний сектор покликаний задовольнити потреби внутрішнього ринку і забезпечити її лідируючі позиції у світі на основі його багатоукладності та пріоритетності підтримки суб'єктів господарювання, які територіально розміщені в сільській місцевості, поєднують право на землю з працею на ній, а також власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед суспільством [1].

У межах нашого дослідження потребує актуалізації питання обґрунтування особливостей функціонування аграрного сектору як складової економіки, яка поєднує в собі виробництво сільськогосподарської продукції та її переробку, а також матеріально-технічне обслуговування села. Аграрне виробництво – це сукупність галузей, які здійснюють виробництво, переробку, збереження й доведення до споживача продукції, виготовленої із сільськогосподарської сировини. Підтримуємо поширену думку щодо того, що аграрне виробництво включає чотири сфери [15]: 1 – галузі, які виробляють засоби виробництва для сільського господарства та інших галузей; 2 – безпосередньо сільськогосподарське виробництво; 3 – галузі, які здійснюють переробку, зберігання і транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, а також доведення її до споживача; 4 – виробнича і соціальна інфраструктури. Кожна з галузей аграрного виробництва виконує власну роль у відтворювальному процесі аграрної економіки та має свої характеристики й особливості.

Фундаментом системи аграрного сектору є сільське господарство, провідна роль якого в цій системі визначається багатьма факторами, і насамперед тим, що основою кінцевого продукту є продукт, вироблений у сільському господарстві. Така специфічна роль сільського господарства, особливості процесу його відтворення зумовлюють відповідні специфічні особливості всього сектору. Сільське господарство задає головні параметри діяльності, з одного боку, галузям, які виробляють засоби виробництва для нього, а з іншого – галузям, які переробляють сільськогосподарську продукцію, та інфраструктурі.

Саме тому аграрний сектор має особливості, які, у свою чергу, визначають економічні умови його функціонування, що ставлять сільськогосподарських виробників у свідомо не вигідні умови порівняно з виробниками в інших секторах національної економіки. Ці особливості пов'язані як з особливостями організаційно-правових форм аграрних господарств та їх розмірів, так і зі спеціальною роллю в сільськогосподарському виробництві природного фактора, а також зі специфікою сільськогосподарського (і насамперед продовольчого) ринку, якому властива низька еластичність попиту за ціною.

Поділяємо думку вченого, який пропонує аграрний сектор об'єднати у три великі галузі. Перша – тракторне й сільськогосподарське машинобудування; машинобудування для харчової промисловості; агрохімія (виробництво мінеральних добрив і мікробіологічна промисловість); комбікормова промисловість; система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства; меліоративне і сільське будівництво. Друга – рослинництво, тваринництво, рибальство. Третя – харчова промисловість; холодильне, складське і спеціалізоване транспортне господарство; торговельні й інші підприємства та організації, що займаються доведенням кінцевого продукту до споживача (включаючи оптові ринки, роздрібну торгівлю і громадське харчування). До аграрного сектору варто також віднести відповідні галузі науки і підготовку кадрів. Аграрний сектор – багатогалузева виробнича система, в якій кожна галузь виконує свою специфічну функцію [16].

Відповідно до структури програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, до його галузей Міністерство аграрної політики та продовольства України відносить: тваринництво; рослинництво; харчову та переробну промисловість; лісове господарство; рибне господарство; сільськогосподарське машинобудування; логістичну інфраструктуру, мережу складських та елеваторних потужностей; альтернативну енергетику [17].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Як результат проведених досліджень основних характеристик та особливостей функціонування структури аграрного сектору економіки, вважаємо, що до його галузей варто відносити:

1) виробництво засобів виробництва для сільського господарства та інших галузей, які входять до аграрного сектору (сільськогосподарське машинобудування; меліоративне і сільське будівництво; система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства);

2) сільськогосподарське виробництво (тваринництво, рослинництво, лісове господарство, рибне господарство);

3) переробка, зберігання та транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, а також доведення її до споживача (харчова промисловість, переробна промисловість);

4) інфраструктурне забезпечення (логістика, мережа складських та елеваторних потужностей, альтернативна енергетика).

Підтримуємо погляди науковців, які зазначають, що продовольчу безпеку не доцільно розглядати лише з позицій забезпечення продуктами харчування. У глобалізаційних умовах наслідки втрати продовольчої безпеки необхідно оцінювати комплексно, тобто з позицій національної економіки й політичної ситуації, соціальної складової життєзабезпечення населення [18, с. 6], наявного потенціалу аграрного сектору та його інноваційного розвитку, в якому забезпечення продуктами харчування є лише частиною, галуззю, яка здійснює переробку, зберігання і транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, а також доведення її до споживача.

Саме тому в сучасних умовах актуалізується питання розгляду місця економічної безпеки аграрного сектору в системі національної, економічної та продовольчої безпеки держави (рисунок).

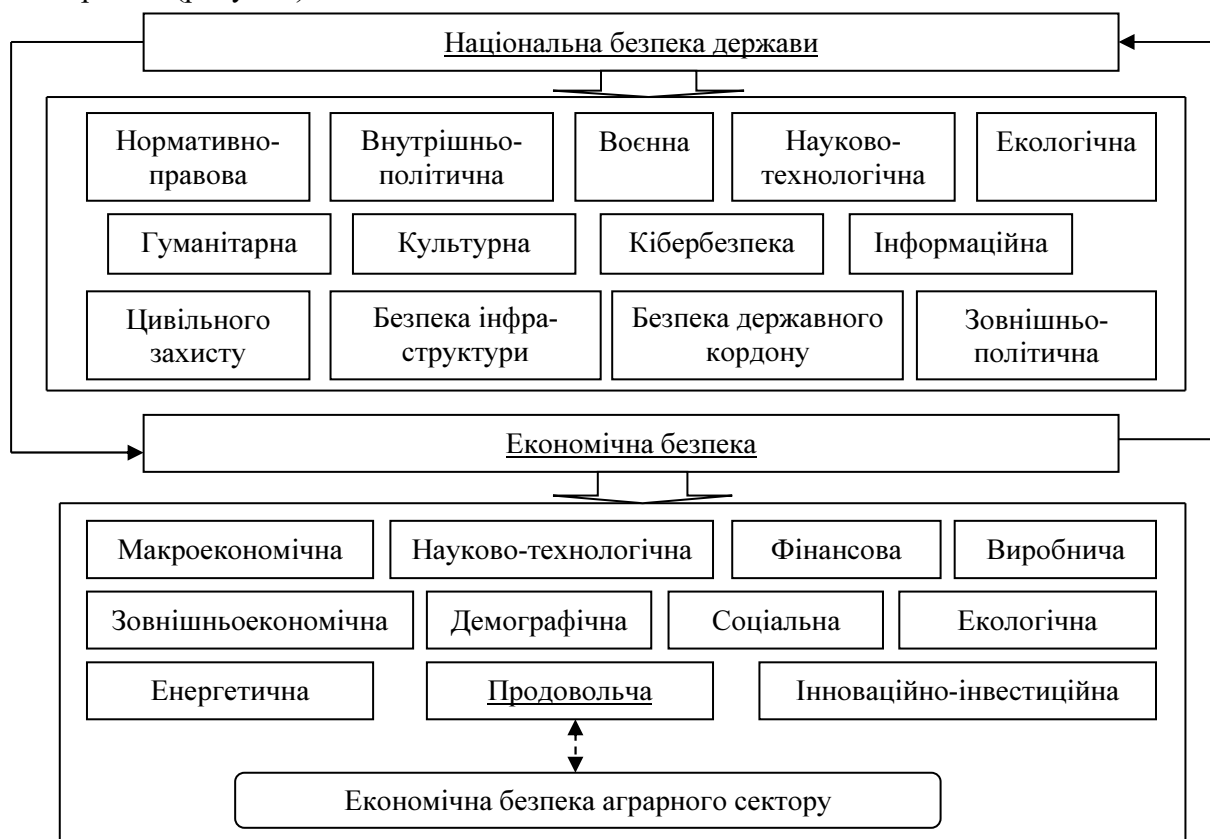

Рис. Місце економічної безпеки аграрного сектору в поліструктурних системах національної та економічної безпеки держави

Джерело: сформовано автором.

Висновки і пропозиції. З огляду на вищевикладене виникає необхідність визначення сутності «економічної безпеки аграрного сектору», яке до сьогодні не представлено в досліджених автором наукових доробках як вітчизняних, так і закордонних учених. Отже, діяльність із забезпечення економічної безпеки аграрного сектору є однією з найважливіших функцій держави. Як результат проведених досліджень, пропонуємо економічну безпеку аграрного сектору розглядати як стан його функціонування, який забезпечується комплексом організаційно-інституційних, нормативно-правових, техніко-технологічних та інноваційно-інвестиційних заходів, що орієнтовані на: збереження стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз; забезпечення конкурентоспроможності в національному та світовому середовищі; доступність продовольства в необхідній кількості та якості; спроможність аграрного сектору до інноваційного розвитку з метою сталого та збалансованого зростання національної економіки.

Серед першочергових проблем забезпечення економічної безпеки аграрного сектору є відстеження й оцінка рівня загроз пріоритетним інтересам, а отже, їх взаємозалежність: розрахунок сумарного потенціалу, розкриття закономірності «пріоритети національних інтересів та інтересів суб'єктів господарювання – загрози». Загалом, варто зазначити, що дослідження сутності економічної безпеки є більш доцільним на засадах розмежування трьох підходів (за аналогією з процесом розвитку) – макроекономічного, що охоплює рівень національної безпеки, мезоекономічного – рівень аграрного сектору та мікроекономічного, що охоплює рівень безпеки суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Модельный закон стран-участниц СНГ от 16 октября 1999 г. № 14-10 «О продовольственной безопасности». URL: <http://www.inforpavo.by>.
3. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=449309-29102013-0.htm>.
5. Гойчук О. І. Продовольча безпека: монографія. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.
6. Рогач С. М. Екологічна складова продовольчої безпеки. *Науковий вісник НАУ*. 2006. Вип. 97. С. 161–164.
7. Кузнецов В. В. Состояние и прогнозирование продовольственного обеспечения населения в странах СНГ. *Економіка АПК*. 2010. № 12. С. 21–23.
8. Гнатюк С. А. Продовольча безпека та можливість її досягнення в Україні. *Економіка АПК*. 2005. № 7. С. 42–45.
9. Шубравська О. В. Сталий розвиток агропродовольчої системи України. Київ: Інститут економіки НАН України, 2002. 203 с.
10. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення: монографія. Київ: НІСД, 1997. 144 с.
11. Журавков В. В. Продовольча безпека в надзвичайних ситуаціях: історичний досвід та концептуальні підходи до її забезпечення в Україні. Київ: УАЗТ, 2002. 96 с.
12. Березін О. В. Проблеми формування продовольчого ринку України: монографія. Київ: Вища школа, 2002. 211 с.
13. Чечель О. М. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2000. № 8. С. 73–76.
14. Дейнеко Л. В. Передумови та шляхи досягнення продовольчої безпеки в аграрній сфері. *Продовольчий комплекс України: проблеми теорії та практики: матеріали наукових читань* (Київ, 12 травня 2006 року) / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України; редкол.: Дейнеко Л. В., Загній О. Г., Шелудько Е. І., Коваленко А. О., Купчак П. М. Київ: РВПС України НАН України, 2006. 262 с.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

15. Суперсон В. І. Продовольча безпека України та деякі аспекти її формування в сучасних умовах. *Економіка АПК*. 2008. № 12. С. 13–18.

16. Саблук П. Т., Калетнік С. М., Кваша С. М., Власов В. І., Лисак М. А. Національна доктрина продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2011. № 8. С. 3–11.

17. Солошонок А. Л. Результати діяльності олійно-жирового підкомплексу України. *Продуктивність агропромислового виробництва*: науково-практичний збірник Українського науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу (НДІ «Укראгропромпродуктивність») Міністерства аграрної політики України. 2008. № 11. С. 112–114.

18. Kopylenko O., Gryshova I., Diachenko O. Leading institutional mechanism of the state regulation and the shadow economy. *Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICCLAS 2018), Advances in Social Science, Education and Humanities Research / Strielkowski W. (Ed.)*. 2018. Vol. 217. P. 60-68. DOI: 10.2991/icseal-18.2018.10.

19. Gryshova I. Ju., Yanchuk A. O., Shestakovska T. L. The mechanism for implementing the functions of consumerism in market conditions. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 1 (9). Vol. 1. P. 93-101.

20. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L. The Economic Measurement of Convergence of Institutional Impact on the Sustainability of Development of Domestic Enterprises. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 5. С. 61–66.

References

1. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [On the Fundamentals of National Security of Ukraine] № 964-IV (19.06.2003). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

2. Modelnyi zakon stran-uchastnits SNH «O prodovolstvennoi bezopasnosti» [Model Law of the CIS Member States «On Food Security»]. № 14-10 (October 16, 1999). Retrieved from <http://www.infopravo.by>.

3. Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy [On State Support for Agriculture in Ukraine]. № 1877-IV (24.06.2004). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

4. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine]. № 1277 (29.10.2013). Retrieved from <http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=449309-29102013-0.htm>.

5. Hoichuk, O. I. (2004). *Prodovolcha bezpeka [Food Security]*. Zhytomyr: Polissia [in Ukrainian].

6. Rohach, S. M. (2006). Ekolohichna skladova prodovolchoi bezpeky [Ecological Component of Food Security]. *Naukovyi visnyk NAU – Scientific herald of NAU*, 97, 161–164 [in Ukrainian].

7. Kuznetsov, V. V. (2010). Sostoianie i prognozirovanie prodovolstvennogo obespecheniia naseleniia v stranakh SNH [State and Forecasting of Food Supply of the Population in the CIS Countries]. *Ekonomika APK – Economy of agro industrial complex*, 12, 21–23 [in Russian].

8. Hnatiuk, S. A. (2005). Prodovolcha bezpeka ta mozhyvist yii dosiahnennia v Ukraini [Food Safety and the Possibility of its Achievement in Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy of agro industrial complex*, 7, 42–45 [in Ukrainian].

9. Shubravska, O. V. (2002). *Stalyi rozvytok ahroprodovolchoi systemy Ukrainy [Sustainable Development of the Agro-Food System of Ukraine]*. Kyiv: Instytut ekonomiky NAN Ukrainy [in Ukrainian].

10. Shlemko, V. T., Binko, I. F. (1997). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamy zabezpechennia [Economic Security of Ukraine: Essence and Directions of Providing]*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

11. Zhuravkov, V. V. (2002). *Prodovolcha bezpeka v nadzvychnykh sytuatsiiakh: istorychnyi dosvid ta kontseptualni pidkhody do yii zabezpechennia v Ukraini [Food Security in Emergencies: Historical Experience and Conceptual Approaches to its Provision in Ukraine]*. Kyiv: UAZT [in Ukrainian].

12. Berezin, O. V. (2002). *Problemy formuvannia prodovolchoho rynku Ukrainy [Problems of the Formation of the Ukrainian Food Market]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

13. Chechel, O. M. (2000). Derzhavne rehuliuвання zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [State Regulation of Food Security]. *Ekonomika APK – Economy of agro industrial complex*, 8, 73–76 [in Ukrainian].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

14. Deineko, L. V. (2006). *Peredumovy ta shliakhy dosiahnennia prodovolchoi bezpeky v ahrarnii sferi* [Prerequisites and Ways to Achieve Food Security in the Agrarian Sector]. Proceeding from *Prodovolchyi kompleks Ukrainy: problemy teorii ta praktyky: materialy naukovykh chytan – Ukraine's Food Complex: Problems of Theory and Practice: Materials of Scientific Readings* (Kyiv, May 12, 2006) (pp. 262). Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

15. Superson, V. I. (2008). *Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta deiaki aspekty yii formuvannia v suchasnykh umovakh* [Food safety of Ukraine and some aspects of its formation in modern conditions]. *Ekonomika APK – Economy of agro industrial complex*, 12, 13–18 [in Ukrainian].

16. Sabluk, P. T., Kaletnik, S. M., Kvasha, S. M., Vlasov, V. I., Lysak, M. A. (2011). *Natsionalna doktryna prodovolchoi bezpeky Ukrainy* [National Doctrine of Food Security of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy of agro industrial complex*, 8, 3–11 [in Ukrainian].

17. Soloshonok, A. L. (2008). *Rezultaty diialnosti oliino-zhyrovoho pidkompleksu Ukrainy* [Results of Activity of Oil and Fat Subcomplex of Ukraine]. *Produktyvnist ahropromysloвого vyrobnytstva: naukovopraktychnyi zbirnyk Ukrainського naukovo-doslidnogo instytutu produktyvnosti ahropromysloвого kompleksu (NDI «Ukrahropromproduktyvnist») Ministerstva ahrarnoi polityky Ukrainy – Productivity of Agro-Industrial Production: Scientific and Practical Collection of the Ukrainian Research Institute of Productivity of the Agro-Industrial Complex (Research Institute «Ukragropropromproductivity») of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine*, 11, 112–114 [in Ukrainian].

18. Kopylenko, O., Gryshova, I., Diachenko, O. (2018). *Leading Institutional Mechanism of State regulation and Shadow Economy*. In: W. Strielkowski (Ed.). *Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018), Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 217, 60-68. DOI: 10.2991/icseal-18.2018.10.

19. Gryshova, I. Yu., Yanchuk, A. O., Shestakovska, T. L. (2017). *Mechanism for Implementing Functions of Consumerism in Market Conditions*. *Scientific bulletin of Polissia*, 1 (1 (9)), 93-101 [in English].

20. Gryshova, I. Yu., Shestakovska, T. L. (2017). *Economic Measurement of Convergence of Institutional Impact on the Sustainability of Development of Domestic Enterprises*. *Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 5, 61–66 [in English].

Кушнір Світлана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи і страхування, Запорізький національний університет (вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, 69600, Україна).

Кушнір Светлана Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Запорожский национальный университет (ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, 69600, Украина).

Kushnir Svitlana – PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhya National University (66, Zhukovskogo Str., 69600 Zaporizhzhya, Ukraine).